

27.12.2021

THUKYDIDES HAYATI VE ESERİ

Atinalı soylu bir aileden gelen tarihçi Thukydides, MÖ 465 ile 460 yılları arasında Atina'da doğmuştur. Ailesinin Trakya hanedanlığı ile de akrabalık ilişkileri olduğu düşünülmektedir. Çocukluğundan itibaren Herodotos'a hayran olduğu bilinmekle beraber tarih yazımında Herodotos'un benimsediği modeli geliştirerek bilimsel tarih yazımının ilk örneğini vermiştir. Döneminin ünlü hatipleri Antiphon, Gorgias, Prodikos gibi sofistler hatta Anaksagoras bile onun hocası olmuş ve Thukydides'in geliştirdiği tarih yazım modelini etkilemişlerdir. Onun tarihi, Herodotos'un tarih yaklaşımından farklılık gösterir; Herodotos, dünya tarihi ve halkları üzerine coğrafik ve etnografik açıdan yaklaşan ve bir tarih eseri olmasının yanı sıra aynı zamanda bir kültür ansiklopedisi de sayılabacak bir eser ortaya koymuştur. Thukydides ise, Yunanların kendi iç meseleleri üzerine odaklanarak onları ikiye bölen ve Yunan dünyasında çöküşe neden olan Peloponnesos Savaşı üzerine bütünüyle politik bir eser yazmıştır. Thukydides tarihi, sefeli Herodotos'tan eser kurgusu, kaynak seçimi ve nesnel değerlendirme gibi tarih yazımının teknik özellikleri bakımından da farklılık gösterir.

Thukydides, kendi döneminin en büyük tarihsel, politik ve ekonomik savaşı olan Peloponnesos Savaşı üzerine sadece kendi tanıklığı ve toplayabildiği belgeler çerçevesinde nesnel bir tarih yazmasıyla yine Herodotos'tan ayrılmaktadır. Herodotos ise, yazdığı dönemden daha önce gerçekleşmiş olan Pers Savaşları ve daha önceki geçmiş zaman olayları üzerine kendisinin ve kaynaklarının değer yargıları ve hatta yerine göre efsanelere de başvurarak tarihini oluşturmuştur. Savaşın ilk yılından itibaren önemini kavradığı bu olayı kâğıda aktarmak için kaynaklar toplayan Thukydides'in kendisi bizzat Peloponnesos Savaşı'nda Khalkidike'de komutan olarak görev yapmış (MÖ 424-423) ve olaylara tanıklık etmiştir. Ancak korumakla görevli olduğu kentlerden Amphipolis Spartalılar tarafından ele geçirilince Thukydides, görevinden alınarak

vatana ihanet suçuyla sürgün edilmiştir. Sürgünde geçirdiği 20 yıl boyunca tarihini yazmış, bizzat tanıklık edemediği savaşın detayları için belge ve kaynak toplayıp bunları eserinde değerlendirmiştir. Savaşın bitimine denk gelen yıllarda Atina'ya ancak geri dönebilmiştir. Thukydides'in tanıklık edip eserinde yer verdiği önemli olaylardan birisi de büyük Atina vebasıdır. Savaşın ikinci yılında patlak verip yaklaşık dört yıl süren ve ünlü komutan ve devlet adamı Perikles dâhil kentin nerdeyse dörtte birinin hayatını sonlandıran bu hastalığı Thukydides'in kendisi de bizzat yaşadığı için vebanın bütün detaylarına eserinde yer vererek hastalığın nedenleri, seyri ve toplumsal sonuçları hakkında kapsamlı bilgi sunmuştur.

Tarihçiliğinin arka planında aldığı sofist eğitim kadar, döneminin tıbbının da dayandığı doğa felsefesi ve özellikle insan doğası hakkındaki kuramlar olduğu görülmektedir. Sağlığın bedendeki unsurların dengesi olması gibi, kent siyasetinin de farklı unsurların dengesine dayandığı inancıyla Thukydides, eserinde tarafların görüşlerini belirli şahsiyetlerin dilinden söyledikleri ile dengeli bir biçimde vermeye gayret etmektedir. Kendi siyasi rakibi Perikles'i bile eserinde övmesi tarihçiliğinin nesneliliği kadar fikirlerinin olgunluğunu da ortaya koymaktadır. Tıpkı bir hekimin bir hastalığın seyrini bilmesi gibi, takınılan siyasi tavırların sonuçlarının neler olacağına dair tarihçinin insan doğasına hâkim bir ahlaki duruşu olduğu görülmektedir. Tarihçiliği ne Herodotos'un yer verdiği kehanet ve efsaneler üzerinden kurulan geçmişe dönük olayları yorumlama pratiği ne de devrinin *logograph*'ları gibi yaşanan her olayı kaydeden vakanüvist bir tavidir. Her yaşananı vermez, olayların gerçek sebeplerinin arayışında bir seyir takip eder ve tüm olguları ortaya koyarak okuyucunun kendi sonucunu çıkarmasını temin eder. Tarihçi kendi eserini, "sadece dinlenildiği an için yazılmış bir hitabet eseri değil her zaman için geçerli olacak bir kazanç" olarak tanımlamaktadır.

Eserinde ele aldığı Peloponnesos Savaşı'nın (MÖ 431-404) tamamını yazmaya niyet ettiği ancak eserin sadece MÖ 411 yılındaki olaylara kadar

aktarımda bulunması sebebiyle eserini tamamlamadan öldüğü, hatta belki de öldürüldüğü değerlendirilmektedir. 8 kitaptan oluşan eser kendisinden sonra bölümlenerek sunulmuştur. 1. Kitapta savaşın gerçek sebebine dair saptamalarla birlikte Yunan tarihine (*arkhaiologia*) ilişkin kısa bir giriş gerçekleştirilir. Ancak Herodotos'un tarihinde değinilmeyen Atina imparatorluğunun oluşum süreci de ele alınır. Thukydides, Peloponnesos Savaşı'nın ilk yılında ölenler için Perikles'in verdiği ünlü cenaze söylevine 2. kitapta yer verir. Ayrıca Atina vebası diye bilinen ünlü hastalığın ayrıntılı anlatımı da yine bu kitapta anlatılmaktadır. Savaşın görünen seyrine ilişkin saptamaları 2.kitapla birlikte başlar. Savaşın ilk on yılı boyunca devam eden Arkhidamos Savaşı'ndan sonra MÖ 421'deki Nikias barışı ile göreceli bir sükûnet dönemi yaşanır. Ancak bu süreçte Atina içindeki güç mücadelesi tasvirleri, Atina'nın müttefikleri ile olan ilişkileri için de bir ayna işlevi görmektedir. Sadık müttefik Plataia'nın başına gelenler ve isyancı müttefik Mytilene'nin ittifakının güç kullanılarak temin edilmesi Atina'nın güç sarhoşluğunu yansıtır ve onu barışa zorlayan olay dizisi olarak 3. kitabın çerçevesini oluşturur. Atina'nın güç elde etme tutkusunun artarak devamı, Pylos'u işgalleri ve Sphakteria'da Spartalıların tutsak alınması vb. olaylar neticesinde Spartalı komutan Brasidas, müttefiklerini Atina'ya karşı kıskırtan bir politika izler. 4. kitabın sonu kendileriyle ittifak yapmak istemeyen Melosluları cezalandırmak için Atina'nın bu adaya yaptığı çıkarma ve halka düzenlediği katliamla son bulur. 5. kitap ile bu yaşananlardan ders almayan Atina'yı Sicilya Seferi'ne götüren sürecin aktarılmasına başlanır. Geri kalan bölümlerde ise Atina'nın hezimet ve bu hezimet sonucunda müttefiklerinin Atina'yı terk etmesi süreci aktarılır.

Thukydides, tanıklık ettiği savaş yıllarını anlatırken muhtemelen sürgünde farklı yerlere de yolculuk etmiş, örneğin Sicilya hezimetini anlatırken adeta kendi gözleriyle tanıklık edebileceği ayrıntılara girmiştir. Sicilya hezimetini anlattığı kısımda Sicilya hakkında öyle kapsamlı bilgiler verir ki yorumcular onun burayı bizzat görmüş olacağına ve sürgünde Sicilya'ya gitmiş olabileceğine dikkat

çekerler. Thukydides'in bu sürece dair tasvirleri tam bir tragedya anlatımı oluşturur. Eser boyunca Atina'nın en parlak ve şaşaalı döneminin tarihsel tanıklığını yapan ve gücünün aşırı artması sebebiyle müttefiklerine ve düşmanlarına karşı kullandığı aşırı gücü tasvir eden Thukydides, 6 ve 7.kitap boyunca Sicilya Seferi hezimetini ve sonuçlarını uzun uzun anlatarak bilinçli bir tragedya etkisini ortaya koymuştur. Bu bağlamda neredeyse Herodotos'un tarihi ile örtüşen bir edebi etkiyi de temin etmiştir. Ancak Aiskhylos ile kurumlaşan ve Herodotos tarafından tarih yazımında bir meta anlatı unsuru olarak değerlendirilen tarihsel tragedya geleneği başarısını, hezimetini yaşayan tarafın Atina'nın rakipleri olmasına borçludur. Tarihsel tragedya anlatımında Aiskhylos'un önceli olan Phrynikhos'un, Atina'nın yakınlık duyduğu Miletos'un yağmalanarak işgal edildiğini anlattığı eseri ile para cezasına çarptırılması, aksi bir uygulamanın akıbeti hakkında yeterli ipucunu vermektedir. Buna göre, eserinin ani bitişi ile öldürülmüş olabileceği değerlendirilen Thukydides'in sonunun bu ipucu çerçevesinde değerlendirilmesi de olasıdır.

Maddi gücün siyasi güce, siyasi gücün de retorik bilgisine dayandığı bir dönemin siyasi çekişmelerinin tarihi şekillendirdiği bir dönemin tanıklığını yapan Thukydides, anlatısında olayların akışını, güçlü bireylerin beşeri hallerinin bir tezahürü olarak göstermektedir. Bu bağlamda ele aldığı tarihsel olarak kısa dönem, bir insan doğası laboratuvarı haline getirerek eserinin çağlar üstü bir değer kazanmasını sağlamıştır. Neticede tarih boyunca pek çok şey değişmiş olsa da insan doğasının değişmezliği bakidir. Buna göre tekerrür eden tarih değil, insanlığın haddinden çok talepkârlığı ve pişmanlığı arasındaki sınımları olsa gerektir.